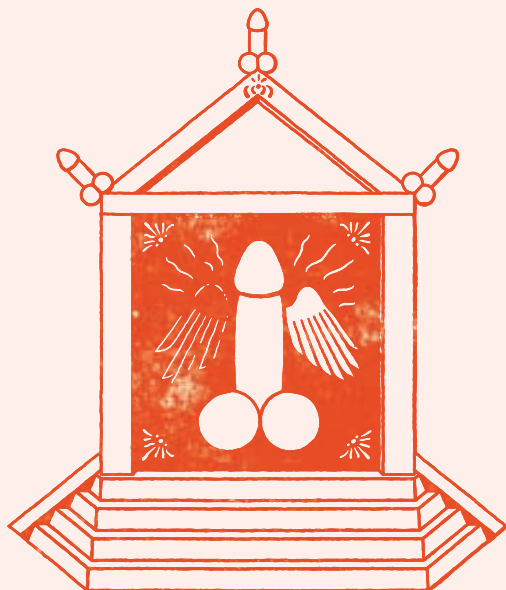

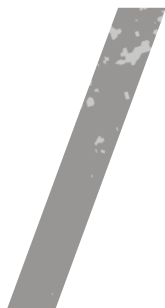
JERRY
GOOSSENS

HU/ HEM

Voor iedereen die
het fenomeen man
wil begrijpen

INHOUD

Voorwoord 9

De Laatste Man

Adam en Evo 25

De schepping van de eerste man en vrouw volgens de drie grote, monotheïstische religies versus het ontstaan van beide geslachten vanuit een evolutionair perspectief

Adam en Evo II: The Sequel 37

Over Slash en het mysterie van de monogamie

Een kleine geschiedenis van de penis 55

De penis als symbool van mannelijke macht, penisnijd, en de pratende piemel van Tommy Lee

Het mannenelixer 85

Testosteron: gierende hormonen, dominantie, seks en agressie

De mannelijke glaar 117

Hoe mannen naar vrouwen kijken, de femme fatale en de betovering van fysieke schoonheid

De bron van Salmacis 141

Over het verschil tussen geslacht en gender, intersekse, (non-) binariteit en het gemasculiniseerde brein

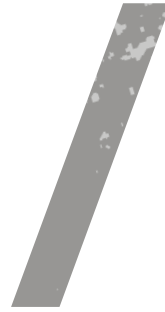
De mannelijke achilleshiel 171

Over seksueel geweld, incels en de seksuele contrarevolutie

Mannelijk dank! 205**Bronnen 207**

Voorwoord

De Laatste Man

Mijn vader was net 86 geworden toen ik mij ineens realiseerde dat de vrouwenemancipatie zich bijna volledig tijdens zijn leven had voltrokken. Disclaimer (er zullen in dit boek nog vele disclaimers volgen): natuurlijk is de strijd om gelijkwaardigheid ouder dan de periode die als 'eerste feministische golf' wordt aangeduid, en te beweren dat de emancipatie voltooid zou zijn, doet evenmin recht aan de werkelijkheid. Maar toch, met de invoering van het algemeen vrouwenkiesrecht in 1919 werd een begin gemaakt met de wettelijke gelijkstelling van mannen en vrouwen. De eerste Tweede Kamerverkiezing waarbij vrouwen mochten stemmen was in 1922. Een luttele dertien jaar later kwam mijn vader ter wereld.

9

Toen ik in 1965 zelf het levenslicht zag, zou het nog zes jaar duren voor het wetsartikel werd geschrapt waarin stond dat de man 'het hoofd van de echtvereniging' was en de vrouw hem gehoorzaamheid was verschuldigd.

Mijn zoon is van 1996. Tot vijf jaar voor zijn geboorte bestond verkrachting juridisch alleen 'buiten de echt' en gold de huwelijksakte dus als een vrijbrief voor gedwongen seks.

Met de ogen van nu is het schokkend te constateren dat het zo lang duurde voor die discriminerende wetsbepalingen ongedaan werden gemaakt. In het licht van de geschiedenis is het niettemin bijna een

wonder te noemen dat er in de spanne van één mensenleven, dat van mijn vader, na duizenden jaren een einde kwam aan de maatschappelijke alleenheerschappij van de man.

10 Nou valt daar van alles op af te dingen (ik zei al dat er meer disclaimers zouden komen), maar laten we nu even stilstaan bij de gigantische maatschappelijke revolutie die de afgelopen honderd jaar heeft plaatsgevonden. Het lijkt mij niet overdreven te stellen dat het een van de grootste omwentelingen uit de historie van de mensheid is. In de eeuwen, en naar we moeten aannemen *millennia* die eraan voorafgingen, was de man vanzelfsprekend de maat der dingen. De kroon op Gods schepping. Hoofd van het gezin. Het onbetwistbare middelpunt van het maatschappelijk leven. *Le premier sexe*, aan wie vrouwen (en kinderen!) dienstbaarheid waren verschuldigd. Het was de natuurlijke, door God gegeven orde. Zo er al aan werd getwijfeld, durfden maar weinigen dat hardop te doen.

En in veel samenlevingen is dat nog altijd zo. Want de stelligheid waarmee ik zojuist de revolutie verkondigde, is het resultaat van wat je eurocentrische bijziendheid zou kunnen noemen. De Gender Index van burgerrechtenorganisatie Equal Measures becijferde in 2024 dat de gendergelijkheid gestaag toeneemt, maar alleen in de gebieden die we de westerse wereld noemen: Europa, Noord-Amerika, Australië en Japan. In het grootste deel van de islamitische wereld is de vrouw onverminderd ondergeschikt aan de man. De sharia, de islamitische wetgeving, dicteert bijvoorbeeld dat de getuigenis van een vrouw gelijk is aan de helft van die van de man. In de Hadith, de op schrift gestelde overleveringen van de Profeet, zegt Mohammed daarover: 'Dit is vanwege het gebrek van het verstand van de vrouw.'

De islam is daar uiteraard niet uniek in. In alle conservatieve samenlevingen, of ze nu christelijk, hindoeïstisch of joods zijn, wordt een beroep op de Schepper gedaan om de superioriteit van de man te benadrukken. Voor zover we kunnen nagaan, is dat nooit anders geweest. Weliswaar wordt er uitbundig gespeculeerd over prehistorische samenlevingsvormen die meer egalitair of zelfs matriarchaal zou-

den zijn geweest. Maar het bewijs daarvoor is flinterdun, en vanaf het moment dat er geschreven bronnen zijn – de oudste dateren van circa 3300 voor Christus – lezen we dat de man heer en meester is.

Ruim vijfduizend jaar patriarchaat, in een luttele eeuw afgebroken. En mijn vader was erbij. In voorkomende gevallen zelfs letterlijk. Halverwege de jaren zestig woonden wij in het centrum van Amsterdam, alwaar mijn ouders (ik lag nog in de wieg, dus ik hoop dat de lezer het mij wil vergeven dat 't meeste langs mij heen is gegaan) ooggetuige van de geschiedenis waren. De Provorellen, het Hollandse equivalent van de Parijse studentenopstand in '68, speelden zich voor onze deur af. Mijn moeder, destijds een bleu Maastrichts meisje van begin twintig, mag graag vertellen hoe zij met kinderwagen en al door omstanders een winkel werd ingetrokken, om te ontkomen aan de wielen van een motoragent die met zijn zijspan de stoep schoonveegde. Toen mijn ouders de turbulente hoofdstad ontvluchtten om met hun jonge gezinnetje in het kalme Vechtdorp Breukelen neer te strijken, reisde de geschiedenis hen achterna: de net opgerichte feministische actiegroep Dolle Mina bezette in 1970 Nijenrode, de tot dan toe uitsluitend voor mannen toegankelijke *business school*, gevestigd in een Breukels kasteel, waar mijn vader vijftien jaar eerder zijn opleiding had voltooid.

Mede dankzij die opleiding zat hij ook professioneel op de eerste rij van de emancipatie. Als 'personeelschef', zoals hij zichzelf tot aan het einde van zijn leven graag afficheerde, in de bancaire wereld maakte hij nog mee hoe vrouwelijke medewerkers – ongeacht hun leeftijd consequent 'de meisjes' genoemd – standaard twee tijdelijke arbeidscontracten kregen. Het eerste liep af op het moment dat het meisje in het huwelijk trad, het tweede zodra het zwanger werd, waarna de arbeidsovereenkomst permanent werd verbroken.

Tijdens mij vaders werkzame leven zouden die discriminerende regelingen plaatsmaken voor vaste arbeidscontracten (m/v) en betaald zwangerschapsverlof; zaken die al volstrekt vanzelfsprekend waren toen ik zelf de arbeidsmarkt betrad. Mijn zoon, als psycholoog werkzaam in een 'vrouwenvak', vindt het vanzelfsprekend dat hij op de

werkvloer een minderheid is tussen zijn vrouwelijke collega's en leidinggevend.

En in het jaar dat mijn vader overleed, werd een vrouw lijsttrekker van de grootste partij, en daarmee een serieuze kandidaat voor het hoogste ambt van het land. Dat het 51e kabinet sinds 1848 wederom door een man werd aangevoerd, moeten we aan de nukken van de kiezer (m/v) wijten. Al zou het natuurlijk ook symptomatisch kunnen zijn voor de hardnekkigheid van het patriarchaat.

Hoe dan ook, voorgaande overpeinzingen inspireerden mij tot een artikel voor het zaterdagse magazine van *de Volkskrant*: drie generaties mannen – mijn vader, mijn zoon en ik, zei de gek – over vrouwenemancipatie en de gestaag afkalvende positie van de man, die daar parallel aan loopt.

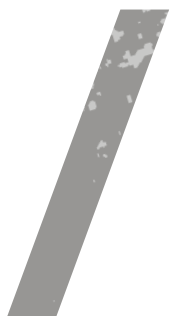
12

Ik verwachtte dat mijn vader, als participerende ooggetuige van de geschiedenis, in de loop der jaren progressiever was geworden in zijn opvattingen over de verhouding tussen de seksen. Maar tijdens het urenlange interview dat ik hem afnam en ons driegesprek dat daarop volgde, bleek mijn ouweheer onverminderd vooroorlogse opvattingen te koesteren. Hij hield er zelfs een theorie op na. Een citaat uit het interview:

'De man is rationeel en de vrouw is emotioneel. Daar kan een heleboel uit worden verklaard. Een tweede aspect is fysiek van aard: de man is krachtig, hij doet het zware werk. Je moet het mannelijk lichaam als een instrument zien, geschikt om doelen te bereiken en plannen uit te voeren. Het vrouwelijke fysiek daarentegen is van nature zwakker en wordt verder geplaagd door haar maandelijkse stonden, plus bevallingen en op latere leeftijd overgangsklachten. Een logisch gevolg van die verschillen is dat mannen fysieke maar ook planmatige taken van de vrouw overnemen.'

De profeet Mohammed – vrede zij met hem – zou trots op mijn vader zijn geweest. Mijn pa's bekentenis (als je dat al zo kunt noemen:

Adam en Evo

De schepping van de eerste man en vrouw volgens de drie grote, monotheïstische religies versus het ontstaan van beide geslachten vanuit een evolutionair perspectief

Het joods-christelijke scheppingsverhaal, zoals opgetekend in het Bijbelboek Genesis, is een verwarrende geschiedenis. In eerste instantie vanwege de bondigheid. De schepping van hemel, aarde en al dat leeft, neemt een luttele twee bladzijden in beslag. Op papier is het klusje in een oogwenk gepiept. Ter referentie: mijn exemplaar van de Bijbel beslaat in de Willibrordvertaling liefst 1972 pagina's. In dundruk.

25

Het wordt nóg wonderlijker in de wetenschap dat de schepping van de mens in Genesis twee keer achter elkaar wordt beschreven. In Genesis 1:27 lezen we: 'En God schiep de mens als zijn beeld; als het beeld van God schiep Hij hem; mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen.' Maar een paar verzen later lezen we: 'Toen boetseerde de Heer God de mens uit stof dat Hij van de aarde nam, en Hij blies hem de levensadem in de neus: zo werd de mens een levend wezen.'

Voor de goede orde: de mens in het voorgaande citaat is een *man*. De allereerste. Waar beide geslachten in de eerdere Genesis-passage gelijktijdig tot leven worden gewekt, is Adam in de tweede Genesis-passage nadrukkelijk van het mannelijke geslacht. De naam Adam betekent in het Hebreeuws zowel man als mensheid. Daar kun je weliswaar beide kanten mee op – taalkundig zou je nog kunnen zeggen dat Adam non-binair is op het moment dat hij tot leven wordt gewekt

– maar daar komt definitief verandering in als God een ‘hulp’ voor hem gaat maken ‘die bij hem past’. De Schepper lijkt aanvankelijk niet goed te weten hoe een hulp die Adam past er precies uitziet. Uit dezelfde stof waarmee God de eerste mens boetseerde, kleit Hij nu ‘alle dieren op het land en alle vogels in de lucht’. Adam mag al die nieuwe dieren een naam geven. Maar ondanks die toch intieme handeling – gewoonlijk geef je alleen je eigen kinderen een naam – vindt de mens (Adam) de hulp die bij hem past niet. Daarop besluit de Schepper het eens over een heel andere boeg te gooien:

‘Toen liet de Heer God de mens in een diepe slaap vallen; en terwijl hij sliep, nam Hij één van zijn ribben weg en zette er vlees voor in de plaats. En de Heer God vormde de rib die Hij uit de mens had weggenomen tot een vrouw, en bracht haar naar de mens. Toen zei de mens:

26

“Eindelijk, dit is been van mijn gebeente
en vlees van mijn vlees!
Mannin zal zij heten,
Want uit een man is zij genomen.”
(Genesis 2:18-22)

De Koran is nóg bondiger over de creatie van de mens. Of eigenlijk: de creatie van de man, die ook hier Adam heet:

‘En toen jouw Heer tot de engelen zei: “Voorwaar, Ik zal een mens scheppen uit klinkende klei, uit zwarte modder gevormd.”
(Soera 15 Al-Hijr)

In soera 23 wordt het proces plastischer, zij het niet minder mysterieus uit de doeken gedaan:

‘En Wij hebben de mens geschapen uit een uittreksel uit leem. Daarna maakten Wij hem een druppel in een welverzekerde rustplaats. Daarop schiepen Wij de druppel tot een bloedklomp waarop Wij de bloedklomp tot een vleesklomp schiepen waarop Wij de vleesklomp tot beenderen schiepen waarop Wij de beenderen bekleedden

met vlees. Daarna brachten Wij hem voort als een nieuw scheepsel.’

Aan de schepping van Eva (Hawwa in de Koran) wordt nauwelijks een woord gespendeerd. Al lezen we in soera 3: ‘O mensheid, vrees jullie Heer, Die jullie uit één enkele ziel heeft geschapen en daaruit zijn echtgenote schiep, en uit hen beiden vele mannen en vrouwen verspreidde.’

Geen man zonder vrouw

De grote monotheïstische religies – jodendom, christendom en islam – benadrukken dus alle drie dat God de man als eerste heeft ‘geboetseerd’. Adam is de kroon op de schepping; de *default setting* van de mens. Tot op de dag van vandaag zijn er mannen, en niet weinig, die op basis van de heilige boeken hun superioriteit ten opzichte van de vrouw legitimeren. ‘Ik had het ook liever anders gezien, schat, maar het is nu eenmaal de goddelijke ordening. Daar kan ik als eenvoudige sterveling niets tegen inbrengen. Helaas pindakaas.’

Maar zowel de joodse Thora, de Bijbel (waarvan de eerste vijf boeken, de zogenoemde *Pentateuch*, overeenkomen) als de Koran lijkt te worstelen met die superieure mannelijkheid. Want wat betekent mannelijkheid in het isolement van de prille schepping? Adam zit als een soort Dr. Doolittle avant la lettre tussen de dieren in de Hof van Eden te niksen. Zijn mannelijkheid heeft bij gebrek aan referentiekader geen betekenis. Het orgaan tussen zijn benen onderscheidt hem niet van andere mensen, omdat die er nog niet zijn. Om diezelfde reden blijft de functie van dat orgaan ook beperkt tot de afwatering.

Voor de goede orde: het is niet mijn bedoeling om op gevoelige religieuze tenen te gaan staan. Ik ben geen theoloog en heb mij ook niet verdiept in theologische verklaringen van het scheppingsverhaal. Maar zolang Adam de enige mens is, is zijn mannelijkheid feitelijk een loos begrip. Zoals de mannelijkheid van God, naar wiens beeltenis Adam is gemodelleerd, dat ook is.

Anders dan Zijn directe voorgangers, de Griekse en Romeinse goden, heeft God in Zijn zelfgeschapen universum immers geen gezellin.

Uit de Griekse mythologie weten we dat Zeus gehuwd was met zijn zuster Hera, en dat hij geregeld buitenechtelijk de bloemetjes buitenzette. Met andere godinnen, maar evengoed met sterfelijke vrouwen, al dan niet met hun toestemming. God, daarentegen, leeft celibatair in de Hemel – al rept Genesis 6:4 zonder enige verklaring over ‘de zonen van God’ die reuzenkinderen verwekken bij ‘de dochters van de mensen’ – zoals de eerste mens dat in de Hof van Eden doet. Adams geslacht krijgt pas betekenis zodra Eva uit zijn rib geschapen wordt. Je zou zelfs kunnen volhouden dat zijn *mens*-zijn pas betekenis krijgt als Eva haar entree in de Hof van Eden maakt, zelfs al is zij in Genesis een nagekomen gedachte die pas ná alle dieren komt. Niet voor niets wordt Adam pas in relatie tot de ‘mannin’ Eva voor het eerst man genoemd.

28

James Brown, weliswaar geen god maar toch zeker the Godfather of Soul, verwoordt het even treffend als aanstekelijk in het nummer ‘It’s a man’s, man’s, man’s world’: *‘It wouldn’t be nothing without a woman or a girl.’*

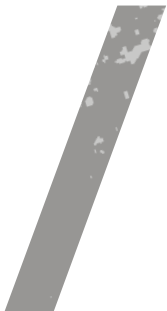
Van schepping naar evolutie

De mens kent, net als alle andere organismen die zich seksueel voortplanten, twee nadrukkelijk verschillende varianten: het mannetje en het vrouwtje. Die verschillen van elkaar door hun onderling afwijkende primaire en secundaire geslachtskenmerken. Geslachtsorganen zijn de primaire kenmerken, gezichtsbeharing, borsten en alle andere zichtbare fysieke verschillen tussen man en vrouw de secundaire.

Het belangrijkste verschil is voor het blote oog echter onzichtbaar doordat het zich op cellulair niveau afspeelt. Mannetjes produceren kleine geslachtscellen – ook wel gameten genoemd – in de vorm van spermatozoiden of zaadcellen, vrouwtjes produceren grotere gameten: eicellen.

Zaadjes en eitjes. Op de basisschool leren we al wat er gebeurt als die twee bij elkaar komen: dan krijgen we baby’s. Toen ik zelf nog kind was, kon ik dat proces nauwelijks bevatten. Eitjes kende ik alleen uit de keuken, gekookt of gebakken, en zaadjes alleen uit de tuin. Hoe die

De mannelijke glaar

Hoe mannen naar vrouwen kijken, de femme fatale en de betovering van fysieke schoonheid

Ik moet een jaar of elf, twaalf zijn geweest toen mijn blik op vrouwen van het ene moment op het andere veranderde. Ik had graag beweerd dat het een sexy, ouder buurmeisje was dat de aanzet gaf, of een verleidelijke, jonge tante. Maar ik moet eerlijk bekennen, en niet zonder gêne, dat de eerste vrouw die de vonk van mijn begeerte deed ontbranden van steen was. Letterlijk. Ik was met mijn ouders in het Kröller-Müllermuseum op de Veluwe, een locatie waarvan ik als prepuber vast niet heel opgewonden raakte. Ik kan dat niet met stelligheid beamen, daar ik er verder niets meer van weet. Het enige wat ik nog scherp voor de geest heb, als was het de dag van gisteren, is de bilpartij van een vrouwshoog standbeeld.

Een halve eeuw later ben ik op een zonnige herfstdag speciaal voor dit boek naar het Kröller-Müller teruggegaan om te zien of ik het beeld nog kon vinden. En ja hoor, in de centrale hal van het paviljoen, met een panoramisch uitzicht op het verkleurende bos, staat het nog altijd: de *Grosse Stehende*, oftewel de staande vrouwenfiguur, die de Duitse beeldhouwer Wilhelm Lehmbruck in 1910 vervaardigde. Met uitzondering van een lendendoek die

117

**Het enige wat ik nog
scherp voor de
geest heb is de bilpartij
van een vrouwshoog
standbeeld**

de naamloze vrouw om onnavolgbare reden om haar dijen heeft vastgeknoopt, is de figuur naakt. Ze heeft volle heupen, stevige borsten en een dromerige blik. Maar als ik om het beeld heen loop, word ik getroffen door de haast kardashiaanse billen die mij vijftig jaar eerder van mijn stuk brachten. Ze zijn rond en struis, en het glimmende patina op de welvingen doet vermoeden dat ik in de loop der decennia niet de enige was die de aanvechting niet kon weerstaan om het beeld daar even aan te raken.

Ik had vaker billen gezien. Zelfs vrouwenbillen. Ik groeide op in de vrolijke jaren zeventig, in een gezin dat opmerkelijk weinig preuts was. Ik zag mijn ouders en mijn jongere zusje bloot in de badkamer. Op het strand lagen de meeste vrouwen top- en soms ook bottomless in de zon. Op vakantie in de Cévennes, bij een glashelder riviertje omzoomd door indrukwekkende rotspartijen, stuitten we ooit op een groepje Franse hippies dat daar aan het skinnydippen was. Mijn ouders aarzelden geen moment en trokken ook alles uit. Ik vind de vakantiefoto's uit die tijd inmiddels een tikkeltje gênant, maar mijn vader en moeder hebben er nooit moeite mee gehad. Kortom, hoewel ik dus al in de gelegenheid was geweest om mij te vergapen aan de billen van zongebruinde hippiemeisjes, was het pas in het museum dat ik voor het eerst met een mannelijke blik naar een vrouwenlichaam – of althans, de verbeelding daarvan – keek.

Het cliché dat jongens die de puberteit nog niet bereikt hebben meisjes automatisch stom vinden, ging tot dan toe voor mij niet op. Mijn beste vriend was een vriendin (hallo Amber!). Ik maakte geregeld ruzie met mijn zus (hallo Dominique!) en herinner me een prille, nooit beantwoorde liefde voor een klasgenootje met fraaie, dikke vlechten (hallo Hanneke!), maar verder was ik mij niet zo bewust van de andere sekse. Maar nu was het alsof er een luikje in mijn hoofd openging dat tot dan toe hermetisch op slot had gezeten.

Plotseling voelde ik de onbedwingbare behoefte opkomen om mijn hand op de welving van die granieten billen te leggen. Je zou het een museaal #MeToo'tje kunnen noemen. Museumdirecteuren en -conservatoren hebben niet graag dat hun kunstvoorwerpen worden be-

poteld, nochtans kon het beeld tegen een stootje en ik heb het nadien ook niet meer gedaan. Bij beelden noch vrouwen van vlees en bloed. Althans, niet zonder een redelijk vermoeden dat het consensueel was. Maar nog altijd kan ik de sensatie van mijn warme vingers op dat koude, gladde steen reproduceren.

Het voert te ver om het geilheid te noemen. Zelfs een puber raakt niet echt opgewonden van een levenloos object van steen. Daarbij was de notie van seksualiteit mij nog vreemd. Ik wist van de bloemetjes en de bijtjes, van mannen en vrouwen en baby'tjes. Alleen had dat met mij persoonlijk nog niets te maken. Vermoedelijk was het moment in het museum het eerste signaal dat er iets aan 't veranderen was. Al was ik mij er niet van bewust dat de nieuwe blik een belangrijke nieuwe fase in mijn leven aankondigde, namelijk die waarin ik geslachtsrijp werd

119

BBC en de jumpsuit van Jerney

Mocht uit deze anekdote de indruk ontstaan dat ik als jonge tiener al een wereldvreemde zonderling was die naar het museum moest om zich aan vrouwelijk schoon te verlustigen, dan omarm ik dat van harte. Alleen wil ik erbij aantekenen dat de jaren zeventig en tachtig beslist andere tijden waren dan nu. Sinds de intrede van breedbandinternet en vooral van smartphones worden kinderen anno nu op steeds jongere leeftijd geconfronteerd met een oneindig reservoir van veelsoortige, harde pornografie. De gemiddelde leeftijd waarop jongeren het onder ogen krijgen is dertien jaar. Maar vooral jongens zijn er tegenwoordig veel eerder bij. Tijdens de lessen seksuele voorlichting in groep 8 gebeurt het inmiddels regelmatig dat jongens niet zonder trots hun kennis van het pornografische idioom delen. Weet de juf wat BBC (*big black cock*) betekent? *Ass to mouth*? Bukkake? En voor de leerlingen die het liever iets rustiger aan doen, zijn er vele honderdduizenden profielen van schaars geklede popsterren, lingerie- en bikinimodellen en jonge influencers die van hun uiterlijk een verdienmodel hebben gemaakt.

Op het scharnierpunt van de jaren zeventig en tachtig was er geen toegankelijke pornografie. Er waren seksbioscopen die naar verluidt bezocht werden door morsige mannen in lange regenjassen, en er waren seksshops: geheimzinnige, enigszins gevaarlijk ogende plekken waar je niet naar binnen zou durven, zelfs al zou het je zijn toegestaan. Als je geluk had, vond je in het bos een krokant seksblaadje waarin lelijke, uitbundig behaarde, spierwitte koppels belicht door bouwlampen onuitsprekelijke dingen met elkaar deden. Maar gewoonlijk was je voor zinnenprikkelende beelden aangewezen op de lingeriesectie van de Wehkamp-postordercatalogus of de wekelijkse uitzending van het vermaarde televisieprogramma *TopPop*. De aflevering waarin de band Blondie, met als bedwelmend middelpunt zangeres Deborah Harry, zijn doorbraakhit 'Denis' vertolkte, staat minstens zo diep in mijn geheugen gegrift als mijn opgewonden museumbezoek. Ook de fopreggae van de Nederlandse groep Earth & Fire maakte diepe indruk, dankzij het strakke, blauwe glimpak van zangeres (en later *Idols*-jurylid) Jerney Kaagman. Toen Kaagman en haar glimpak op enig moment live te zien waren op de platenafdeling van het lokale warenhuis was dat helemaal een onvergetelijke ervaring.

Over de invloed van vrijelijk beschikbare hardcore pornografie op vooral adolescente jongens wordt veel gepubliceerd, ook wetenschappelijk, maar tot eenduidige conclusies leidt dat vooralsnog niet. Er wordt gesuggereerd dat vooral overmatige pornoconsumptie schadelijke effecten heeft op de (seksuele) ontwikkeling van jongemannen. Unicef, de kinderorganisatie van de VN, roept bijvoorbeeld op om kinderen te beschermen tegen de nadelige gevolgen van pornografie. We weten dat de daders van seksueel geweld zich onderdompelen in vaak gewelddadige porno. Bij pedoseksuelen worden geregeld computers en harddrives aangetroffen met vele honderdduizenden kinderpornografische afbeeldingen en filmpjes.

Daar staat tegenover dat 70 tot 80 procent van alle volwassenen, zowel mannen als vrouwen, porno consumeert. Rutgers publiceerde in 2018 onderzoekscijfers waaruit bleek dat 71 procent van de Nederlandse mannen het voorafgaande halfjaar naar porno had gekeken, te-

gen 29 procent van de vrouwen. Uit onderzoek van de universiteit van Gent blijken de Vlamingen nog iets meer goesting te hebben: 75 procent van de mannen en 40 procent van de vrouwen. En de effecten van die wijdverbreide pornoconsumptie lijken opmerkelijk positief. Uit het Vlaamse onderzoek blijkt dat jongeren, geboren tussen 1986 en 2001, die meer porno kijken dan hun leeftijdsgenoten, een *positievere* houding ten overstaan van het andere geslacht vertonen. Nederlandse respondenten van het Rutgers-onderzoek melden dat pornogebruik een stimulerend effect heeft op hun seksleven (met hun partner, vermoedelijk). Queer jongeren (gay, trans etc.) melden vaak dat ze herkenning en troost putten uit pornografie die op hun geaardheid en voorkeuren is toegesneden.

Andere onderzoeken laten alarmerender resultaten zien, vooral bij jonge mannen. Die studies koppelen pornogebruik aan seksueel grensoverschrijdend (kopieer)gedrag, macho-gedrag en zelfs vrouwenhaat.

121

Er lijkt dus geen enkele consensus te bestaan. Wetenschappelijk onderzoek naar het gebruik van porno en de gevolgen daarvan is dan ook buitengewoon lastig, omdat onderzoekers afhankelijk zijn van wat respondenten er *zélf* over melden. Niet iedere veertigjarige huisvader zal onbekommerd toegeven dat hij iedere avond voor het slapengaan nog even naar AnalGranniesMeetBlackTrannies.com surft om aan zijn gerief te komen. Ook vrouwen zullen vermoedelijk niet vrijmoedig uit de school klappen over hun pornogebruik. Ten eerste omdat er zelfs in het Westen nog altijd een taboe rust op vrouwelijke seksualiteit. Ten tweede omdat seksuele fantasieën lang niet altijd politiek correct zijn en vrouwen uit puur lijfsbehoud willen voorkomen dat ze het verkeerde signaal afgeven.

Actrice Gillian Anderson (o.a. Scully in *The X-Files*, en de sekstherapeute Jean Milburn in *Sex Education*) stelde een verhalenbundel samen, in Nederland gepubliceerd onder de titel *Want (verlangen)*, met erotische fantasieën van vrouwen, waaronder controversiële fantasieën over verkrachting en onderwerping. In *Volkskrant Magazine* zegt Anderson daarover: 'Het voelde oneerlijk om dit soort brieven uit *Want* te laten, omdat je daarmee een heel gangbare fantasie uit-

sluit (...) Ik ben geen therapeut, ik kan niet inschatten wat het zegt over vrouwen, voor wie seksueel geweld soms een dagelijkse zorg is. Maar één ding weet ik wel: de meeste vrouwen die mij schreven willen niet dat hun fantasieën in het echte leven plaatsvinden. Lezers moeten goed beseffen dat de vrouwen die deze verhaallijnen verzinnen in hun fantasie *feitelijk de macht hebben.*' (cursivering van mij, JG)

De schaamte- en schuldgevoelens die nog altijd onlosmakelijk met het onderwerp verbonden zijn, beïnvloeden de betrouwbaarheid van het onderzoek naar seksualiteit en pornografie, zelfs als de data van respondenten geanonimiseerd is. Een tweede moeilijkheid is dat het vrijwel onmogelijk is om causaliteit oftewel oorzakelijk verband aan te tonen tussen gedrag en pornoconsumptie. Vertoont een man seksueel grensoverschrijdend gedrag omdat hij vrouwvijandige porno kijkt, of kijkt hij vrouwvijandige porno omdat het past binnen zijn grensoverschrijdend gedragspatroon?

Enfin, uitsluitend op basis van gezond verstand zou je zeggen dat een prepuberale schooljongen beter af is met de 21e-eeuwse equivalenten van Blondie, het glitterpak van Jerney Kaagman en de billen van een beeld in een museum dan met big black cocks, ass to mouth en bukkake. Met terugwerkende kracht moet je concluderen dat het een onschuldiger tijd was (wie het zich niet herinnert en toch een indruk

wil krijgen zoekt op YouTube naar TopPop/Earth and Fire/Weekend). Van seks wist ik nog altijd niks. Zo heb ik mij lang afgevraagd wat je dan moest doen als je eenmaal met je piemel in een vagina zat. Ik stelde mij voor dat de jongen roerloos op het meisje lag en had geen idee op welk moment je dan zou weten wanneer er voldoende tijd verstreken was om de copulatie met

goed fatsoen te kunnen beëindigen. De schuchtere, technische voorlichting van mijn ouders ten spijt was seks een abstractie. Terra incognita, dat over een periode van jaren fysiek moest worden ontgonnen om het te begrijpen. Terugkijkend op dat bezoek aan het Kröller-Müllermuseum constateer ik dat mijn hersens eerder van wanten wisten dan de rest van mijn lichaam.

**De schuchtere,
technische voor-
lichting van mijn
ouders ten spijt was
seks een abstractie**

KAN EEN MAN NOG WEL 'MAN' ZIJN? IS DE MAN IN DE TeloORGANG VAN HET PATRIARCHAAT NIET ALLEEN ZIJN 'NATUURLIJKE' POSITIE AAN HET HOOFD VERLOREN, MAAR OOK ZIJN MANNELIJKHEID? HEB JE ALS MAN EIGENLIJK NOG WEL IETS IN DE PAP TE BROKKELLEN?

Waar de man eeuwenlang de kroon op de vanzelfsprekende schepping was, is mannelijkheid de laatste eeuw steeds minder vastomlijnd geworden. Door de vrouwenemancipatie en de veranderde ideeën over genderidentiteit wordt er niet meer automatisch van hem verwacht te jagen, te veroveren of de scepter te zwaaien. Waar de vrouw grote sprongen maakt, blijft de man in verwarring en onzekerheid achter. Wat moet er van hem worden?

Jerry Goossens verkent in dit boek met zowel diepgang en ernst als vaart en humor de houdbaarheidsdatum van de man. Naast zijn persoonlijke bespiegelingen als man tussen twee generaties mannen, onderzoekt hij hoe de oerman door de eeuwen heen verschillende gedaantes aannam, afhankelijk van plaats en tijd. Ook waagt hij zich in het nature/nurture-debat door uit te lichten wat de wetenschap zegt over biologische geslachtskenmerken, het beruchte hormoon testosteron en mannelijk gedrag.

www.kosmosuitgevers.nl

**KOS
M•S**

NUR 770
Kosmos Uitgevers,
Utrecht / Antwerpen